

CRTEŽ I *DANI EDE MURTIĆA*

Murtić - crtač

Slikar Edo Murtić bio je crtač. Svoj slikarski postupak izgrađivao je crtom na bijelom papiru i po toj idejnoj skici i bilješci kistom po bijelom platnu stvarao je sliku. Slici je prethodio crtež. Crnobijelo iskrenje crteža zapalilo je koloristički plamen u slici. Oštrim, kratkim i brzim potezima planulo je svjetlo boje. Olovkom, kistom, nalivperom, ugljenom, pastelom, crnom tintom, tušem, bojom.. i energičnom gestom skicirao je motiv i u toj maloj likovnoj bilješci konceptualno memorirao. Stoga je Murtiću crtež ona poluga kojom nije arhimedovski pokretao planete nego svoj stvaralački proces, aristotelovskim pojmom rečeno crtež mu je organon, to jest – oruđe, sredstvo za promišljanje i stvaranje djela – crtom. Bezbrojne bilješke i skice govore u prilog tvrdnji da je Murtić bio veliki crtač, te, napose, činjenica, da je ostvario impozantan opus u mediju crteža. Upravo taj golemi crtački opus podvlači tvrdnju o slikaru crtaču kojega čitamo u dugoj kronološkoj liniji od prvih crteža s početka stvaralačkoga puta do zadnjih poteza crtom povučenih u posljednjim danima života. Dakle, u vremenskom rasponu dužem od osamdeset godina, točnije rečeno, od pučkoškolskih crteža dječaka iz zagrebačke Trešnjevke do crteža oblikovanim rukama zrelog slikara kojemu vrijeme nije zatomilo dječaku radost crtanja jer je istim zanosom stvarao jedinstvenu crtačku dionicu svojega opusa potpisanu rukom dječaka s impresivnim crtačkim iskustvom.

Čini mi se prikladnim, u prigodi kad obilježavamo stotu obljetnicu slikareva rođenja manifestacijom koja nosi njegovo ime i promovira medij crteža, memorira njegovu osobu i obnavlja vrijednost njegova djela, spomenuti, jednu manje poznatu činjenicu iz slikareva života koja zorno svjedoči o njegovim prvim crtežima i o važnosti samoga crteža za njegov poziv u dugom stvaralačkom putu. Naime, u pučkoj školi na Trešnjevci u Zagrebu na zadanu školsku temu dječak Edo je za svoj crtež nagrađen kratkim izletom na more. Gdje kad, znao je u šali reći: “Prvi put vidio sam more, kada sam u pučkoj školi za jedan crtež dobio nagradu – putovanje na more...”¹ To beskrajno plavetnilo snažno je proželo njegovo dječaćko biće i svojom ga tajanstvenom snagom i fascinantnom ljepotom tako snažno privuklo da mu je od tog trenutka postalo duboko i trajno nadahnuće za mnoge slike i znamenite cikluse. Taj prvi susret s morem bio je u Kraljevici, po njegovom sjećanju, kako je znao kazati, to je moglo biti u trećem razredu pučke škole, dakle, oko 1931. godine. Slikar je cijeli život bio dječak oduševljen morem.

Zanos morskog plavetnila nosio ga je kroz sva ljeta jedreći sa svojim sinovima i prijateljima svojim brodom valovitom pučinom crtajući motive more i južnohrvatski krajolik obasjane svjetlom

¹ Milan Bešlić, *Dječak i more*, predgovor u katalogu izložbe: Edo Murtić, Galerija Buljat, Zagreb, prosinac/siječanj, 1993/94. godine

mediteranskoga sunca. Upravo po tim crtežima u svojem zagrebačkom atelijeru razvijao je u brojnim varijacijama veliku slikarsku temu mora, evidentno, neujednačenim intenzitetom i promjenjivim vremenskim razmacima što se može čitati u kronološkoj crti opusa. Međutim, prijelomni događaj u njegovu slikarskom odnosu prema moru bila je izložba *Jedno ljeto* u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu 1981. godine kojom je obnoviteljskom snagom promovirao temu mora i otvorio novo poglavlje svojega stvaralaštva i jedinstvenu dionicu hrvatskoga slikarstva 20. stoljeća. Zanos dječaka za crtežom nikada nije umorio njegove vrijedne ruke kojima je svakodnevno crtao i slikao u atelijeru, i gotovo u svakoj prigodi, na brojnim europskim i prekomorskim putovanjima, na ljetnim krstarenjima po hrvatskom i sredozemnom moru, na terasi svoje kuće u Vrsaru s koje se pogled otvara moru, malenim otocima i pučinskom horizontu. Crtao je za stolom u restoranu na poledini papira od jelovnika ili računa, na stolnjaku... u svakoj prigodi i na svakom materijalu, radost crtanja prožela je njegovo cijelo biće, i svaki je potez crtom bio ushit crtača, riječju, Murtić je crtao često i s velikim poletom. Ovaj iskonski zanos dječaka za crtanjem oblikovao je njegov habitus a to su govorile i njegove ruke s neizbrisivim tragovima boje na prstima i pod noktima. Mladost u devetom desetljeću slikareva života upisana u crtežu.

Iz svega se nameće zaključak da je crtež gradbena sastavnica Murtićeva likovnoga izraza, dakle, po crtežu se prepoznaje slikarev postupak čvrsto utemeljen u tom mediju. Crtežom je determiniran Murtićev habitus imanentan njegovoj ljudskoj i slikarskoj prirodi, eksplicitan diskurs njegova bića jer svakim potezom ugljenom ili kistom izražavao svoju prirodu usustavljajući vješt看 potezima osebujni likovni jezik kodnim znakovima u duhovni zapis vlastitoga postojanja. Stoga je Murtićev crtež sublimni izraz njegove slobodarske prirode koja ničeanom snagom volje kazuje da je to djelo likovno moćno jer je stvarano demijurškom projekcijom i začudnim crtačkim umijećem. Violentan, neobuzdan i razigran, energičan i poletan, vitalan i pun života svaki Murtićev potez olovkom i pastelom, tušem i bojom u najmanjoj bilješci i skici, kao i u čvrstom pleteru crtovlja velikih crteža jasno zrcali da je zanosno gradio svoje stvaralačko načelo vještom rukom, i tom jednostavnom, svemogućom crtom.

Zavičajni i iskustveni prostor Ede Murtića u Keserovoj Radionici

Crtež, na što sam nastojao ukazati, jest medij koji je pokretao Murtićev stvaralački proces, i na njemu, pa i u najmanjoj skici, gradio je čvrste kompozicije slika velikih dimenzija, dakle, na matrici crnobijelog crteža koncipirao je kolorističku strukturu vlastitoga slikarskog izraza. Ovdje se stoga pozivam na riječi Jeana Claira: “Sve počinje od crteža, i sve njime može iznova započeti.”² Upravo na ovoj činjenici započeli smo prije deset godina (2011.) u Velikoj Pisanici gdje je slikar rođen 4.

² Jean Claire, *Razmišljanja o stanju umjetnosti*, Europski glasnik, Godište III., br.3, Zagreb 1988. str.482.

svibnja 1921. godine s projektom *Dani Ede Murtića*³ nastaviti izgrađivati Murtićevu tezu da je crtež vitalan i uvijek aktualan medij kojim, kako kaže francuski teoretičar „sve počinje“.... Projekt je započeo i zaživio zadivljujućom suradnjom sa studentima Akademije likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu (na kojoj je i Murtić bio student u klasi prof. Ljube Babića) i pokazalo se, iz godine u godinu, da je njihov interes iznimno velik što je bilo vidljivo u sve brojnijim sudjelovanjem i suradnji u *Murtićevom atelijeru*, a to je, zapravo, drugo ime projektu *Dani Ede Murtića*. Naime, studenti su prepoznali mogućnost da u nastavnom programu crtanja u prirodi mogu to realizirati u bilo kojem predjelu, pa, naravno, i u zavičajnom prostoru slikareva rođenja, u Velikoj Pisanici, u velikim, zelenim valovima bilogorskih šumovitih brežuljaka i širokim ravničarskim prostranstvima cvjetnih livada i plodnih sunčanih polja. U taj su prostor studenti godinama dolazili u bogatu berbu motiva koje su marljivo, i s velikom radoznalošću i radnom energijom na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu danima razrađivali i dorađivali u konačnoj formi crteža. Sam je postupak otvarao neiscrpne mogućnosti crteža jer je otkrivao i novi pedagoški i stvaralački pristup crtežu kao likovnom mediju o čemu najbolje govore sve veći odaziv studenata u krajolik Velike Pisanice i stotine i stotine njihovih crteža pohranjenih u fundusu manifestacije *Dani Ede Murtića*.

Visoka likovna razina njihovih crteža potvrđuje uspjeh *Keserove pedagoške metode* kojom ovaj suvremeni hrvatski klasik i vrsni sveučilišni profesor razvija u *kreativnom pristupu mediju crteža* i time oslobađa golemi stvaralački prostor u svakom studentu. Istim postupkom potiče mladog crtača u *traženju vlastitoga puta u mediju crteža*, dakle, ne samo autoritetom profesora, nego i *kolegijalnom suradnjom kreira autorski pristup mediju crteža*, i u svakom mladom crtaču otvara prostor stvaralačke slobode svojom specifičnom metodom stvaranja kreativnog crteža.

³ *Dani Ede Murtića*, pod tim naslovom, kojega autorski potpisujem, inicirao sam 2011. godine manifestaciju koja se sastoji od dva dana. Na slikarev rođendan 4. svibnja svake godine položi se vijenac na njegovu rodnu kuću. Vijenac polaže jedan od članova obitelji Murtić i izabrani suvremeni hrvatski likovni umjetnik, povjesničar umjetnosti, književnik, likovni kritičar, dužnosnik ili koji drugi uglednik. Drugog dana, 5. svibnja, studenti ALU iz Zagreba dolaze u prostor Velike Pisanice na terensku nastavu i rade skice koje poslije razrađuju i dorađuju na ALU u Zagrebu. Naime, godinu prije (2010.) pod nazivom *Edo Murtić – povratak u zavičaj*, Mladen Medar, tada ravnatelj Gradskog muzeja Bjelovar, koncipirao je izložbu s Murtićevim djelima (gvaševi, grafike...) i u suradnji s Vladimirom Strugarom i Frediemi Paliem postavio je u zgradi Poduzetničkog doma u Velikoj Pisanici i time naglasio činjenicu da je Edo Murtić rođen u Velikoj Pisanici. U istom prostoru, naredne, 2011. godine, preimenovanom u Galeriju *Stari željeznički kolodvor* pripremio sam *samostalnu izložbu Zlatka Kesera* s kojom smo inaugurirali manifestaciju pod nazivom *Dani Ede Murtića*. Te, 2011. godine, utemeljeni su *Dani Ede Murtića* na sjednici Organizacijskog odbora za obilježavanje likovnog djela Ede Murtića održanoj dana 5. travnja 2011. godine u općini Velike Pisanice donesena je ova **odluka**. „Da se ličnost i djelo velikog hrvatskog slikara Ede Murtića na prijedlog gosp. Milana Bešlića obilježava dvodnevnom manifestacijom pod nazivom *Dani Ede Murtića*. Na svojoj sjednici Organizacijski odbor izabrao je Povjerenstvo za koncipiranje i realizaciju programa *Dani Ede Murtića*.. Za članove Povjerenstva izabrani su: Fredi Pali, Milan Bešlić Zlatko Keser, Mladen Medar, Vladimir Strugar, Anđelka Papić, Andrea Prugovečki Klepac, Vladimir Vlainić, Zvonimir Karakaš, Ranko Murtić, Ivana Gregorić... Za predsjednika Povjerenstva izabran je načelnik Općine Velika Pisanica Fredi Pali. Za potpredsjednike Povjerenstva izabrani su: Milan Bešlić i Zlatko Keser. Za voditelja i koordinatora Organizacijski odbor izabrao je gosp. Milana Bešlića.“ Od tada se *Dani Ede Murtića* odražavaju svake godine po utvrđenom protokolu i zaživjeli su kao tradicionalna kulturna manifestacija. Grafičko oblikovanje kataloga-pozivnice i identitetski logo *autorski potpisuje Ante Rašić*.

Velika Pisanica na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu

Projekt naslovljen *Zavičajni i iskustveni prostor Ede Murtića* sad već i duže od jednog desetljeća jest ona bitna sastavnica kulturne manifestacije *Dani Ede Murtića* jer definira njihov smisao kao stvaralački proces kojim se istražuju kreativne mogućnosti crteža i memorira slikarevo ime. Svake godine 5. svibnja, dan poslije slikareva rođendana (4. svibnja, tad se polaže vijenac na slikarevoj rodnoj kući u Velikoj Pisanici), u organizaciji Općine Velika Pisanica, odnosno, *Dana Ede Murtića i Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu* grupa studenata okuplja se u ranim jutarnjim satima ispred zgrade ALU i odlazi autobusom u Veliku Pisanicu gdje u slikarevu zavičajnom prostoru cjelodnevnim boravkom rade skice i bilješke. Te malene likovne zapise poslije kroz nekoliko dana razrađuju i dovršavaju u konačnoj formi crteža na Akademiji likovnih umjetnosti pod vodstvom prof. Kesera i izv. prof. Bakić-Vlahov, i s piscem ovih redaka rade izbor crteža za Fundus *Dana Ede Murtića* pohranjenih u prostoru općine Velika Pisanica. Sada je u Fundusu više stotina crteža velikog i manjeg formata koji zrcale taj golem interes za sam medij crteža, kao i za sam projekt koji ga promiče što se na izložbama u više galerija i muzeja pokazalo hrvatskoj kulturnoj javnosti u mjesecu svibnju 2021. godine i time obilježili *11. godina Dana Ede Murtića i 100 godišnjicu slikareva rođenja* s prigodnim katalogom- pozivnicom.⁴

U skicama studenti slobodno interpretiraju izabrani motiv iz krajolika, odnosno, ne referiraju se nužno na slikarev zavičajni prostor jer im poticaj može biti i drugdje, primjerice, u Murtićevom slikarskom djelu, ili pak u njegovu duhovnom i iskustvenom prostoru koji je trajno kulturno dobro u užem i širem kontekstu, u hrvatskoj kulturi i umjetnosti, i kao univerzalna duhovna vrijednost. Ovim pristupom crtežu produbljuju se njegove značenjske inačice i aktualizira sam medij u multimedijalnom kontekstu na suvremenoj likovnoj sceni. Pod Keserovim mentorstvom ovaj pristup otkriva u suradnji sa studentima beskrajni prostor kreativnog u crtežu na kojemu je Murtić, kao što je dobro znano, ostvario impozantan opus jer se kontinuirano izražavao u svojem dugom stvaralačkom putu i u mediju crteža. Uspješnom promicanju ovih vrijednosti na manifestaciji *Dani Ede Murtića* dragocjen prilog dali su i studenti i profesori Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu, a naročito oni u mandatima prodekana i dekana, Aleksandar Batista-Ilić, Danko Friščić, i, napose, Tomislav Buntak svojim aktivnim sudjelovanjem u obilježavanju obljetnice same manifestacije i 100 godišnjice slikareva rođenja.

⁴ Čast nam je pozvati Vas na *11. Dane Ede Murtića – Obilježavanje 100 godina slikareva rođenja*, 4.-10. svibnja 2021. Pokrovitelj: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti u Velikoj Pisanici

U srijedu, 4. svibnja 2011. godine u 11 sati svečano je otkrivena spomen ploča Edi Murtiću na njegovoj rodnoj kući u Velikoj Pisanici na kojoj piše ovaj tekst⁵.

U ovoj kući

rodio se hrvatski slikar

Edo Murtić

Velika Pisanica 4.5.1921. – 2.1.2005. Zagreb

Spomen ploču otkrili su Goranaka Vrus-Murtić i akademik Velimir Neidhardt u nazočnosti načelnika Općine Velika Pisanica Fredia Palia, Vladimira Čačije župana Bjelovarsko – bilogorske županije, Ranka Murtića, člana Organizacijskog odbora *Dana Ede Murtića*, Maldena Medera, ravnatelja Gradskog muzeja Bjelovar, dr. sc. Slobodana Kaštela, člana suradnika HAZU, i Milana Bešlića, voditelja i koordinатора *Dana Ede Murtića*, te brojnih uzvanika i gostiju. ⁶Poslije deset godina kontinuiranog djelovanja manifestacija *Dani Ede Murtića* definirala se u instituciju s prepoznatljivim obilježjima u hrvatskoj kulturi i time potvrdila kao relevantan subjekt u akademskoj zajednici u ostvarenju svojeg programa, to jest, pokazala se uspješnim projektom. Naime, na visokim profesionalnim standardima promicao se medij crteža kroz kreativnu suradnju profesora i studenata Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu. Na tim postulatima otvarao se i novi stvaralački pristup crtežu te poticalo ne samo na dužno memoriranje velikog slikara, nego i na novo čitanje njegova opusa. Stoga se pod njegovim imenom koje je sinonim za kreativnost i vodi ovaj intrigantan i eksperimentalan projekt jer je Murtićev prinos hrvatskoj i europskoj umjetnosti primarno u otkrivanju novih stvaralačkih prostora i izgrađivanju visokih profesionalnih kriterija u svakom likovnom mediju, pa, stoga, i u mediju crteža.

Upravo na tu njegovu odrednicu skrenuo je pozornost akademik Velimir Neidhardt 4. svibnja 2021. godine u prigodi obilježavanja *11. Dana Ede Murtića* koji su svojim izložbenim programom pokazali svoju višegodišnju aktivnost i time obilježili *100 godina slikareva rođenja*. U izložbenom prostoru Općine Velike Pisanice svečano otvarajući izložbeni program od više izložbi ⁷ akademik

⁵ Inicijativu je za postavljanje Spomen ploče, organizacijske poslove vodio, i tekst napisao Milan Bešlić. Slova na Spomen ploči modelirao je akad. kipar Stjepan Divković, odlila u broncu, i postavila, 3. svibnja 2011. na plohu slikareve rodne kuće *Ljevaonica umjetnina Ujević* iz Zagreba. Sve troškove tog posla pokrila je Općina Velika Pisanica, i sve sam poslove vodio u suradnji s Frediemi Paliem, načelnikom Općine Velika Pisanica. Spomen ploča postavljena je uz dopuštenje gospođe Dubravke Galić sadašnje vlasnice slikareve rodne kuće kojoj izražavamo zahvalnost na razumijevanju i potpori u našem projektu.

⁶ Potpora projektu *Dani Ede Murtića* bile su i dvije samostalne izložbe koje sam pripremio: *Zlatko Keser*, Galerija Stari željeznički kolodvor, 2011. i *Đuro Seder* u Osnovnoj školi Velika Pisanica 2012. godine

⁷ Zgrada Općine Velika Pisanica, 4. svibnja 2021 u 11 sati – Otvorenje *Dana Ede Murtića* izložbom crteža studenata Akademije likovnih umjetnosti, sudionika u projektu *Zavičajni i iskustveni prostor Ede Murtića*: Ovom izložbom akademik Velimir Neidhardt otvorio je izložbeni program kojega ovdje navodim: (likovni postav: Milan Pavlović, Emilia Balaban)

Restaurant *Na Malenom Brijegu* u 13 sati, Ribnjačka 24, Bulinac. Izložbu otvorio i Pozdravna riječ: Milan Bešlić, voditelj i koordinatore *Dana Ede Murtića* (likovni postav: Milan Pavlović, Emilia Balaban)

Neidhardt istaknuo je značenje Murtićevog djela ovim riječima:“ Ostavlja nam jedan od najmarkantnijih opusa umjetnosti XX stoljeća. Nijedno nametanje hrvatske suvremene umjetnosti i nijedna definicija ne može izostaviti maestozni doprinos Ede Murtića – s njegovom općom umjetničkom relevancijom u globalnim okvirima....Murtić daje naročit primjer na koji način umjetnik – stvaralac – intelektualac treba komunicirati i ponašati se u suvremenom svijetu uvijek prisutan.“

Minulo desetljeće manifestacija *Dani Ede Murtića* pokazala je vrijedne rezultate u promicanju visokih likovnih vrijednosti u mediju crteža i time na jedinstven način memorira slikarevu osobu i potiče na nova čitanja njegovoga golemoga i heterogenog opusa. Upravo to je naglasio akademik Neidhardt u svojem govoru u Velikoj Pisanici, rodnom mjestu akademika Ede Murtića, te, poglavito, što je dao dobar vjetar svojom odlukom da krovna institucija hrvatskoga naroda *Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti* bude pokrovitelj *Danima Ede Murtića* i da time podvuče značenjsku vrijednost ove manifestacije u hrvatskoj umjetnosti i kulturi. Već sam u više navrata i sam isticao da se manifestacija *Dani Ede Murtića* ne temelji samo na pukom memoriranju slikareva rođendana niti mistificiranju zavičajnog prostora jer je on tek predtekst za stvaralački proces u projektu *Zavičajni i iskustveni prostor Ede Murtića*. Drugim riječima, pravi je smisao ove manifestacije pod imenom velikog slikara razvijati kreativni pristup mediju crteža i aktualizirati sam crtež u suvremenom multimedijalnom kontekstu, i u toj likovnoj radionici kao otvorenom atelijeru razvijati kreativni pristup crtežu i time podsjećati na činjenicu da je i sam slikar Murtić bio i veliki crtač.

Isto tako, jedinstvena manifestacija *Dani Ede Murtića* zaživjela je kroz intenzivnu i profesionalnu suradnju Akademije likovnih umjetnosti iz Zagreba i Općine Velika Pisanica stvarajući uspješan projekt koji je takvim prepoznat u suvremenoj hrvatskoj umjetnosti. Samim time u minulom je razdoblju oblikovao novu percepciju Velike Pisanice kao značajne destinacije na hrvatskoj kulturnoj karti i znatno afirmirao novi *pedagoški pristup mediju crteža* kojega je *autorski oblikovao* Zlatko Keser u suradnji sa svojom asistenticom Gordanom Bakić-Vlahov i piscem ovih redaka. U minulom razdoblju pokazalo se da su *Dani Ede Murtića* promovirali i novi oblik memoriranja klasika hrvatskog slikarstva Ede Murtića upravo kroz ovaj proces suradnje institucija, profesora i studenata. Valja spomenuti da suradnja nije prekidana, naprotiv, kontinuirana je, i na visokim profesionalnim standardima poprimila je sva obilježja tradicionalne kulturne manifestacije, te nadasve, otvorila je stvaralački proces na svim razinama, institucionalnim, s mogućnošću umrežavanja sa srodnim institucijama, i profesionalnim, jer s pedagoškog motrišta inaugurira novi pristup u radu sa studentima, potiče njihove stvaralačke mogućnosti i stvara nove individualnosti prepoznatljive upravo

4. svibnja u 19 sati Galerija FORUM, Zagreb, Izložbu otvorila dr.sc. Snježana Pintarić, ravnateljica MSU (likovni postav: Feđa Gavrilović, voditelj GF)

5. svibnja u 12 sati Sveučilište u Zagrebu, i *Galurija* na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu: Izložbu otvorio prof. dr. Damir Boras, rektor (likovni postav: izv. prof. Gordana Bakić-Vlahov)

5. svibnja u 19 sati, Galerija Schira, Zagreb, Izložbu otvorio Ranko Murtić, član Organizacijskog odbora *Dana Ede Murtića* (likovni postav: izv. prof. Gordana Bakić-Vlahov i Korana Littvay, voditeljica Galerije Schira)

10.svibnja u 12 sati, Gradski muzej Bjelovar, Izložbu otvorio: Zdravko Zima, savjetnik za kulturu Predsjednika RH (likovni postav. Milan Pavlović, Emilia Balaban)

u crtežu po autorskim obilježjima. Prvi put hrvatska kulturna javnost upoznala se s vrijednostima manifestacije *Dani Ede Murtića* kada je mr. Slavica Marković, tada ravnateljica Kabineta grafike HAZU, koncepcijski uvrstila u izložbeni program najvažnije nacionalne smotre crteža na – *Petom hrvatskom trijenalu crteža*⁸.

Murtić u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji

Svojim brojnim samostalnim izlozbama i sudjelovanjem svojim radovima na skupnim izlozbama u galerijama i muzejima na gotovo svim meridijana i paralelama Edo Murtić prometnuo se u slikara o čijem su djelu pisali na mnogim jezicima ugledni povjesničari umjetnosti i likovni kritičari, književnici i publicisti visoko vrednujući svaku njegovu izložbu usustavljajući ga u sinkronijskom čitanju u respektabilnog autora. Ovoj tvrdnji domećemo i činjenicu da mu se djela nalaze i u prestižnim muzejima, galerijama i privatnim zbirkama u svijetu i u domovini: *Galerie Creuze*, Parsis, *Galleria Bergamini*, Milano, *Galleria Il Gabbiona*, La Spezia, *Galleria Sagittaria*, Pordenone ; *Galleria Torbandena*, Trst, *Galleria Rotta*, Genova, *Gallery of Modern Arts*, Boston, *Tate Gallery*, London, *Peggy Guggenheim Collection*, Benetke, *Museum of Modern Art*, New York, *Museum of Modern Art*, Seul, *Nazinal Galerie*, Berlin, *Narodni Gallery*, Prag, *Kunsthaus*, Zurich, *Musee de Art Moderne*, Liege...Tu afirmaciju izgrađivao je izlozbama u Pragu, New Yorku, Chicagu, Houstonu, Athens Ohio, Rimu, Firenci, Milanu, La Spezii, Poredanome, Trstu, Londonu, Beču, Parizu, Genovi, Bruxellesu, Münchenu, Beogradu, Ljubljani, Skopju, Sarajevu, Moskvi, Seulu... i diljem Hrvatske, u Dubrovniku, Zagrebu, Rijeci, Poreču, Splitu, Osijeku, Opatiji, Hvaru, Rovinju, Labinu gdje mu se i nalaze djela u stalnom postavu u gradskim muzejima i galerijama,...i u gradu svojega zavičajnog prostora, u - Gradskom muzeju Bjelovar gdje se prvi put predstavio tamošnjoj kulturnoj javnosti 1967. godine samostalnom izložbom sa dvadeset dvije slike i šest grafika. Na skromnom katalogu piše: *Ovom izložbom rodni kraj Ede Murtića obilježava Dan oslobođenja Bjelovara i 46. rođendan umjetnika*. Izložba je imala iznimno velik odjek ne samo u Bjelovaru, nego i u hrvatskoj kulturnoj javnosti, i kao što sam spomenuo prva Murtićeva samostalna izložba u gradu. Na slikareve likovne vrijednosti i autorske značajke ukazao je u predgovoru kataloga izložbe Željko Sabol: “U prvom poslijeratnom razdoblju slikar je nužno bio suočen s vladajućom dogmom tzv. socrealizma ali se nije mogao pokoriti njenim zahtjevima o pasivnom, narativno-realističkom opisivanju i prepisivanju „stvarnosti.“ SLOBODA izraza, stila i doživljaja ostaje kod njega uvijek osnovni pokretački motiv.”⁹

Povremenim sudjelovanjem na skupnim izlozbama Murtić je davao potporu nastojanjima da se u gradu Bjelovaru i njegovu širem okruženju promoviraju visoke likovne vrijednosti i profesionalni odnos prema likovnim umjetnicima što se može čitati i u izložbenom projektu naslovljenom *Susret u*

⁸ Milan Bešlić, *Dani Ede Murtića u sklopu 5. hrvatskog trijenala crteža*, Peti hrvatski trijenale crteža, (ur. Slavica Marković), Kabinet grafike HAZU, Zagreb, 2018. str. 74.

⁹ Željko Sabol, *predgovor u katalogu izložbe*, Gradski muzej Bjelovar, 4.5. – 25.5.1967.

zavičajju.¹⁰

Od naročite je važnosti za Murtićev odnos prema zavičajnom prostoru navesti i slikarevo *kiparsko djelo*. Riječ je o Spomen-kosturnici u mozaiku stradalim u Drugom svjetskom ratu postavljenom 1970. godine u Čazmi.

Ovim je riječima Murtić izrazio i osjećaje pripadnosti svojem zavičaju „Ponosan sam zbog priznanja i zahvalan sam vam na njemu, neka prvi znak moga povratka „kući“ bude osnivanje zavičajne galerije.“ U svojem nesebičnom nastojanju da doprinese osnivanju *Zavičajne galerije* veliki je slikar to pokazivao ne samo osobnim zalaganjem nego i svojim djelom darujući tako prigodom primanja najvišeg priznanja kojim je postao Počasni građanin grada Bjelovara. Povelju Počasnog građanina u ime grada uručila mu je tadašnja gradonačelnica Đurđa Adlešić. Taj veliki događaj za grad Bjelovar, i za samoga slikara, zbio se u mjesecu rujnu 2002. godine kada je Murtić darivao u *Zavičajnu zbirku* svoje djelo iz 1993. godine – grafičku mapu – *Homage Dubrovniku* i tu plemenitu gestu popratio riječima koje je citirao iz novina *Bjelovarac Dubravko Adamović*, tada ravnatelj Gradskog muzeja Bjelovar: “Neka ta mapa bude početak buduće zavičajne galerije...kao poticaj i ostalim umjetnicima ovoga kraja da se priključe ideji osnivanja *Zavičajne galerije*...”¹¹ Svega dvije poslije, dakle, 2004. u prigodi obilježavanja slikareva rođendana pripremio sam u suradnji s Dubravkom Adamovićem i *autorski koncipirao prvu Murtićevu monografsku izložbu gvaševa* u Gradskom muzeju Bjelovar.¹² Ovom izložbom slikar je *prvi put i najcjelovitije prikazan u mediju gvaša* u kojemu se intenzivno i kontinuirano izražavao u gotovo svim fazama svojega plodnog stvaralaštva. U tekstu predgovora izložbi naglasio sam: “Siloviti i široki crni potezi dominiraju prostorom slike dinamizirajući njezinu strukturu. Ova snažna akcentuacija crnim i crninama ispisuje novu lozinku Murtićeva likovnog jezika. Možemo li u njoj tražiti konotacije iracionalnog ili još jači prodor podsvjesnoga, iščitavanog i ranije u Murtićevu slikarstvu? Uzima li to ruka velikoga majstora iz prostora one imaginativnosti koja je ekstrahirala predložak krajolika ili drugoga ishodišta motiva u vizualne znakove jedinstvene sugestivnosti.”¹³ U tekstu predgovora istoj izložbi talijanskog kritičara Gualdonia čitamo utemeljenu tvrdnju: “Murtićev rad u potpunosti tvori *penser couleur* (mišljenje boje), smješteno, prema logici onodobnih naziva, na polju gestualne apstrakcije.”¹⁴

I drugi je talijanski umjetnik hrvatskog podrijetla, kipar i slikar, Gualtiero Mocenni, višegodišnji Murtićev suradnik i prijatelj svojim kiparskim djelom kojega je oblikovao u čast Murtiću i postavio u suradnji s ravnateljem Gradskog muzeja Bjelovar, Mladenom Medarom, gradonačelnicom

¹⁰ Susret u zavičaju, katalog izložbe, (Izlažu: Dubravko Adamović, Vojin Bakić, Miroslav Brletić, Ivo Friščić, Jasna Friščić, Krešimir Ivanček, Slavoljub Lacković, Edo Murtić, Ištvan Sajko, Eva Vinkler, Zlatan Vrkljan, Josip Zeman), Gradski muzej Bjelovar, svibanj, 1976.

¹¹ Dubravko Adamović, katalog izložbe, *Susret u zavičaju 2*, Gradski muzej Bjelovar, 29.rujna – 26.listopada 2003.

¹² Milan Bešlić i Flaminio Gualdoni, tekstovi u katalogu izložbe *Edo Murtić*, Gradski muzej Bjelovar, (Galerija *Nasta Rojc*, Mala galerija, Bjelovar, 8.svibnja – 13. lipnja 2004.

¹³ Isto kao (11)

¹⁴ Isto kao (11)

grada Bjelovara Đurđom Adlešić, i piscem ovih redaka. Svečano otkrivanje spomeničke skulpture bilo je 2007. godine u Kačićevom prolazu, kraj Gradskog muzeja Bjelovar, na kojoj piše: *Edi Murtiću: grad Bjelovar, 2007.*¹⁵

Ono pak po čemu je Edo Murtić trajno zaživio svojim djelom u zavičajnom prostoru nedvojbeno je kulturna manifestacija *Dani Ede Murtića* koja se održava svake godine u njegovoj rodnoj Velikoj Pisanici koja je srdačno prihvaćena i zdušno podupirana od svih mještana i općinskih djelatnika, te, napose, od načelnika Općine Velika Pisanica, Fredia Palia, i njegove suradnice Zlate Berkeš, oboje su dobar vjetar ovom projektu u kojega srdačnu pušu već jedanaest godina. Tom vjetru dali su potporu u obilježavanju 11. *Dani Ede Murtića*, Marko Marušić, župan Bjelovarsko-bilogorske županije, gradonačelnik grada Bjelovara Dario Hrebak, Emilia Balaban, kustosica Gradskog muzeja Bjelovar i Milan Pavlović, ravnatelj GMB-a, i brojni drugi ugledni podupiratelji i suradnici.¹⁶Svi smo ovom obljetnicom 11. *Dani Ede Murtića* obilježili 100 godišnjicu slikareva rođenja radovima studenata ALU koji godinama obogaćuju fundus manifestacije. Izložba je postavljena po mnogim hrvatskim institucijama, muzejima i galerijama s dobrim prijemom u akademskoj zajednici i vidnim odjekom u kulturnoj javnosti, te, napose, osobnim zalaganjem akademika Velimira Naidhardta i pokroviteljstvom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Izložba je prva javna prezentacija manifestacije *Dani Ede Murtića* s radovima studenata ALU iz fundusa, to je njezina uspješna provjera i nedvojbeno potvrda dosadašnjem radu, kao i potpora daljnjem nastojanju u promicanju visokih likovnih vrijednosti pod imenom *Dani Ede Murtića*.¹⁷

Dani Ede Murtića u hrvatskoj kulturi

Već je dobro znano da su *Dani Ede Murtića* u akademskoj zajednici akceptirani kao relevantna manifestacija, koja je, kao što je također znano, takvom prihvaćena i u široj kulturnoj javnosti. Ove činjenice govore u prilog tvrdnji da je kulturna manifestacija zaživjela i stoga što je jasno profilirala svoju osnovnu zadaću u svojem profesionalnoj odrednici, dakle, u kreativnom pristupu mediju crteža pod imenom nositelja projekta Ede Murtića i majstorskim ravnanjem Zlatka Kesera, njegove asistentice Gordane Bakić-Vlahov, i suradnje s piscem ovih redaka.

¹⁵ Svečanom činu otkrivanja skulpture nazočili su: Antun Korošec, Stjepan Čleković, Mladen Medar, Simone Mocenni, Damir Bajs, Đurđa Adlešić, Goranka Vrus Murtić, Zlatko Barila, Gultiero Mocenni, Milan Bešlić, Radovan Vuković i Drago Raić.

¹⁶ Svakako valja spomenuti, i otrgnuti zaboravu da su brojni uglednici i likovni umjetnici svojim dolaskom u Veliku Pisanicu na dan slikareva rođenja, 4. svibnja, svake godine, polaganjem vijenca na Spomen ploču njegove rodne kuće i svojom nazočnošću odavali počast i potvrđivali značajnu važnost *Dani Ede Murtića*: Jagoda Buić, Budimir Lončar, Tomislav Buntak, Danko Friščić, Aleksandar Batista-Ilić, Branko Franceschi, Vatroslav Kuliš, Milan Pavlović, Nina Atević Murtić, Ranko i Marko Murtić, Gordana Bakić-Vlahov, Zlatko Keser, Miroslav Čačija, Damir Bajs, Mladen Medar, Fredi Pali, Milan Bešlić, Slobodan Kaštela, Đuro Seder, Petar Barišić i dr.

¹⁷ 11. *Dani Ede Murtića*, Obilježavanje 100. godina slikareva rođenja, Milan Bešlić, *Dani Ede Murtića*, tekst u katalogu- pozivnici izložbama, 4.- 10.svibnja 2021.Pokrovitelj: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Velika Pisanica, Zagreb, Bjelovar, 2021.

Međutim, može se ustvrditi da su *Dani Ede Murtića* ove godine iskoračili iz Velike Pisanice, odnosno, iz uobičajene putanje Velika Pisanica – Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu, jer je svoju djelatnost prezentirala u druge institucije hrvatske metropole, zatim u Bjelovar, i u susjednu državu – Bosnu i Hercegovinu. Naime, izložbom studenta ALU polaznika *Dana Ede Murtića* priređenoj u više izložbenih prostora nije se samo pokazala višegodišnja djelatnost same manifestacije već se i ona sama predstavila u svojoj stvaralačkoj produkciji eksplicitno izraženoj u konceptijskom programu i sinkroniziranoj organizaciji s brojnim suradnicima što je nedvojbeno doprinijelo boljem upoznavanju same manifestacije. Stoga je evidentno da se Velike Pisanice i po tim značajkama prepoznaje kao relevantan čimbenik u hrvatskom kulturnom prostoru, odnosno, da su *Dani Ede Murtića kulturni brend* Velike Pisanice. Naime, manifestacija promovira i Veliku Pisanicu kao važnu adresu u nacionalnom prostoru osnažujući *Danima Ede Murtića* i vlastito identitetsko obilježje s uporištem na kulturnoj podlozi s golemom simboličkom snagom slikarevog imena kojim emanira u hrvatskom kulturnom prostoru kao svojom *kulturnom institucijom*. Iskorak *Dana Ede Murtića* u hrvatski kulturni prostor bio je i s prikazivanjem dokumentarnog filma *Edo Murtić 1921.-2005.* u Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu ¹⁸ kao i prigodne tribine na temu velike slikareve obljetnice. Istim filmom i tribinom *Dani Ede Murtića* obilježili su 100 godina slikareva rođenja i na Sveučilištu u Mostaru 27. svibnja 2021. godine.¹⁹ U sklopu manifestacije *Dani Ede Murtića* prikazan je ovaj dokumentarni film u Gradskom muzeju Bjelovar, kojim je grad Bjelovar obilježio *100 godišnjicu rođenja svojega Počasnog građanina*.²⁰

U razdoblju dužem od deset godina kulturna manifestacija *Dani Ede Murtića* profilirala se kao relevantan promicatelj visokih likovnih vrijednosti u mediju crteža, i *promoviranju i afirmiranju mladih umjetnika na suvremenoj likovnoj sceni*. Znatno doprinosi razvijanju njihovih autorskih osobnosti koje se izražavaju u mediju crteža i time promovira ujedno i sam medij crteža pokazujući da aktualan i intrigantan u multimedijalnom kontekstu i da su se *Dani Ede Murtića* oblikovali u *tradicionalnu manifestaciju* kao projekt od naročite važnosti u hrvatskoj kulturi.

¹⁸ Tribina *Edo Murtić 100* i dok. film *Edo Murtić 1921.-2005.* autor Milan Bešlić produkcija HRT, uz sudjelovanje dr.sc. Snježane Pinatrić i Branka Franceschia

¹⁹ Tribina *Edo Murtić 100* i dok. film *Edo Murtić 1921.-2005.* autor Milan Bešlić, produkcija HRT, uz sudjelovanje Marina Ivanovića i Branka Franceschia i pod pokroviteljstvom prof. dr. sc. Zorana Tomića, rektora Sveučilišta u Mostaru.

²⁰ U Gradskom muzeju Bjelovar prikazan je dok. film *Edo Murtić 1921.-2005.* autor. Milan Bešlić, produkcija HRT uz sudjelovanje: Milana Pavlovića, ravnatelja GMB, Daria Hrebaka, gradonačelnika grada Bjelovara, Marka Marušića, župana Bjelovarsko-bilogorskog, Fredia Palia, načelnika Općine Velika Pisanica, Zdravka Zime, savjetnika za kulturu Predsjednika RH i Tomislava Buntaka, dekana na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu